

Bijdrage tot de geschiedenis van de Post te Nederweert

door

Harrie Verstappen

Wanneer in Nederweert de eerste brief werd geschreven of ontvangen zal zeker nooit achterhaald worden. We kunnen slechts gissen dat dit eeuwen geleden gebeurd zal zijn, want waar mensen woonden moet ook de noodzaak zijn ontstaan om berichten aan anderen door te geven.

Aanvankelijk zal het overbrengen van berichten een taak zijn geweest van dienaren of vrienden van de schrijver of van degenen die de berichten lieten opstellen. De oudste vorm van postverkeer in ons land was – zoals overal het geval is geweest – het vervoeren van één enkele brief door de eigen bode en deze bode bracht dan hoogstens een antwoordbrief mee terug naar zijn opdrachtgever.

Van een geregeld postverkeer was in de oudheid zeker geen sprake. Het begrip post of postverkeer kende men niet. Hooguit zal in die oude tijden gesproken zijn over briedrager of bode. Van „post“ kan men eerst spreken als er een regelmatige of geregelde gelegenheid is om post – in dit geval brieven – te verzenden en te ontvangen, zonder dat het nodig is een eigen bode daarmee te belasten.

Oostenrijkse periode

Het is daarom zeker niet onwaarschijnlijk dat de eerste „post“ te Nederweert werd bezorgd of minstens werd verzorgd door de postkantoorhouder van Weert en voorzover tot nu toe bekend is zou dit dan gebeurd moeten zijn omstreeks 1747; op 17 april 1747 werd namelijk een zogenaamde sauvegarde verstrekt aan de niet met name genoemde posthouder van de Keizerlijke en Koninklijke Post te Weert. De sauvegarde (beschermbrief) werd uitgeschreven in het te Eindhoven gevestigde hoofdkwartier van Charles Graaf de Bathian, erfelijk leenheer van Gusing etc., veldmaarschalk-kolonel en algemeen commandant van de in de Pays Bas gelegerde troepen van Hare Majesteit de Keizerin en

Koningin van Hongarije en Bohemen, tevens haar gevormachte minister voor het Gouvernement Generaal van de Pays Bas.

De originele sauvegarde werd blijkens een aantekening op de copie¹⁾ dezelfde dag uitgereikt aan „de Posterije te Weert”.

De posthouder, aan wie de sauvegarde werd uitgereikt, werd niet genoemd doch het is niet onwaarschijnlijk, dat dit zekere Guillaume Bushuijskens was. Dit kan afgeleid worden uit de inhoud van een brief van Wilhelmina Bullens, in 1768 geschreven aan „de Eersaem Magistraet der Stadt en Heerlijkheid Weert”.

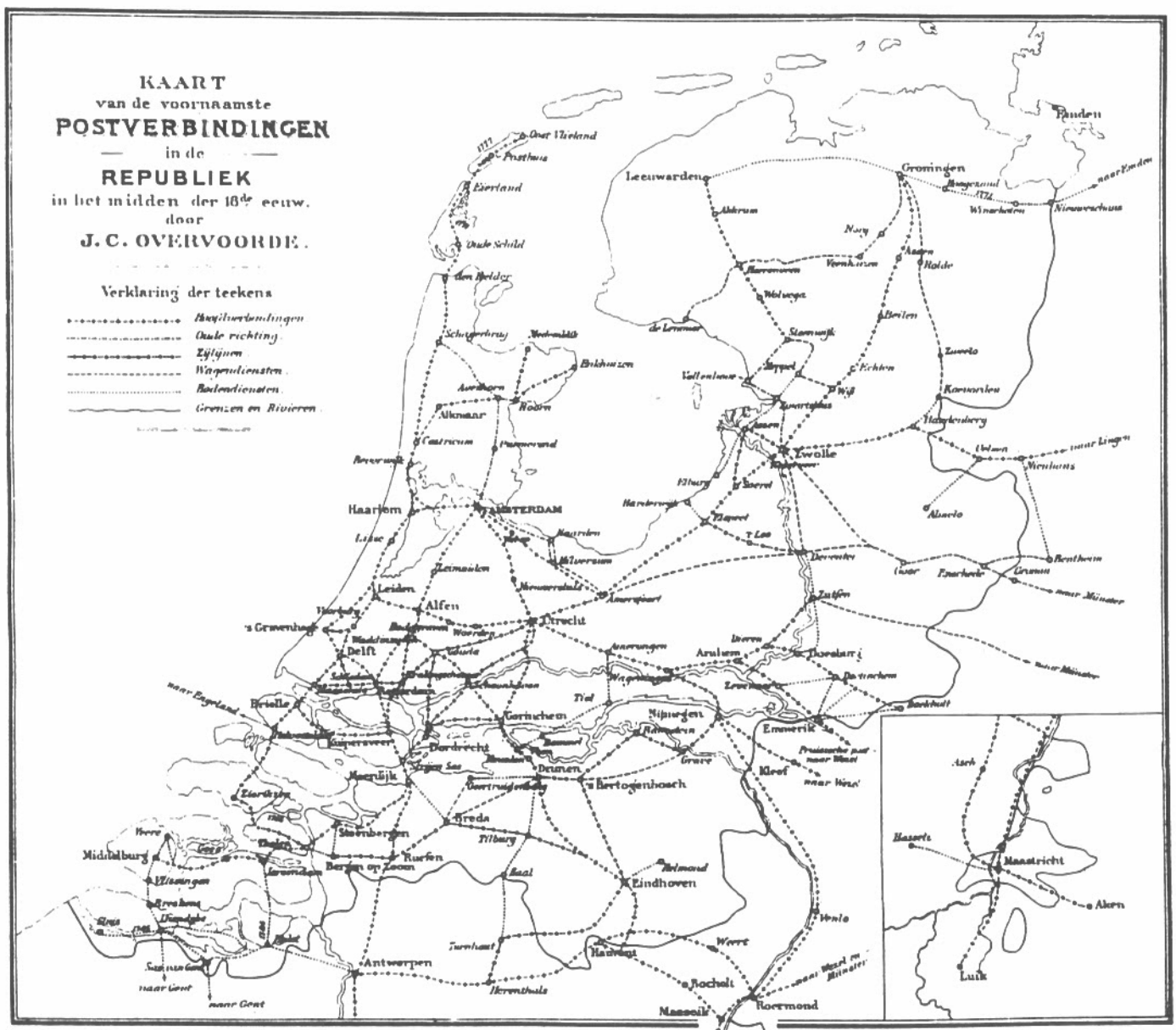
Na het overlijden van haar man, Godefridus Bushuijskens, door haar bode op Maaseik genoemd, verzoekt zij „continuering van het bodeamp²⁾” voor haar zoon Antoon en zij stelt dan

in haar schrijven, dat haar man en „*dessens vader*” de voor haar zoon Antoon gevraagde „*commissie ofte stijl toch exactelijck, stiptelijck, getrouwelijck ende buijten eenige verwijtinge hebben bedient*”.²⁾

Postsociëteit

Voor die tijd ontving Weert en vermoedelijk Nederweert via Weert ook brieven van een aftakking van de postwagendienst van Maastricht naar Dordrecht v. v., welke dienst bij besluit van de gemeenteraad van Maastricht d. d. 11 maart 1669 werd ingesteld. Deze dienst liep via Asch, Bree, Achel en Eindhoven.³⁾

Zekerheid omtrent de hiervoor bedoelde aftakking bestaat niet doch het is wel zeker, dat brieven uit Weert en Nederweert, welke naar

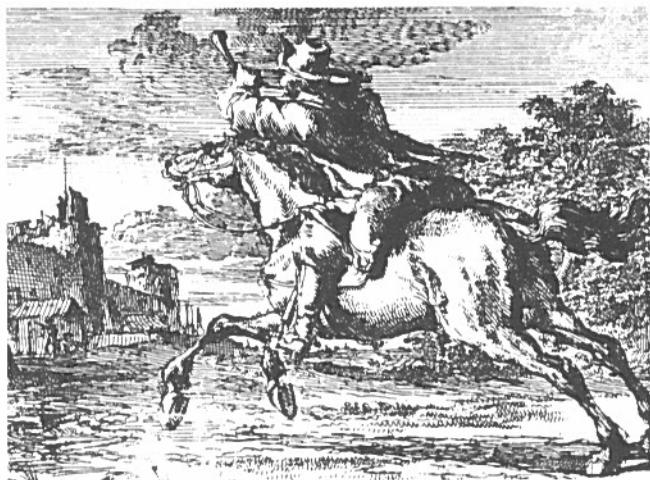
Medio achttiende eeuw was er blijkens de kaart van J. C. Overvoorde een postverbinding tussen Roermond en Hamont, via Weert. De plaatsnaam Nederweert komt op deze kaart niet voor doch logisch is, dat brieven van en voor Nederweert via genoemde lijn werden vervoerd.

elders getransporteerd moesten worden, via deze lijn moesten lopen omdat er geen andere geregelde mogelijkheid bestond.

Gerichtsbode

We mogen er vanuit gaan, dat vooral kooplieden en (plaatselijke) bestuursorganen behoefte hadden aan een meer georganiseerde dienst tot overbrenging van berichten. De koopman zal in eerste instantie zijn berichten aan zijn dienaar hebben toevertrouwd en bij de gemeenten trof men de zogenaamde bode aan.

In Nederweert vinden we dan ook vóór de Franse tijd de figuur van de „**gerichtsbode**”, die zowel mondelinge als schriftelijke berichten van de magistraat overbracht. Zo vinden we in het afrekenboek van Borgemeester Peter Trouwen over het dienstjaar 1785/86 de aantekening, dat 112 gulden en 9 stuiver werden betaald aan de gerichtsbode Joannes van Lueven. Bovendien werd nog 7 gulden en 10 stuiver aan Van Lueven uitgekeerd voor „**twee paer schoon**”. Zoals de borgemeester naast zijn ambt nog koopman in wijn was, zo had ook Van Lueven nog andere bezigheden; hij was tevens aangesteld als omroeper, gevangenisoppasser en verder moest hij zorgen „**voor het suyveren van het Raedthuys**”.⁴⁾

Een postmeester te paard (17e eeuw)

Op de tochten welke Van Lueven voor de gemeente moest ondernemen, zal hij zeker wel brieven voor partikulieren hebben vervoerd. Brieven van de borgemeester/koopman zullen hun weg ook wel via hem gevonden hebben zoals ook de brief welke bestemd was voor Boer Joannes Stoutemans. In de zak-„**almanach**” van Stoutemans is namelijk de notitie gesteld: „**Den 8 januarij in jaer 1803 naer Maeseyck geweest, verteert 16 stuyver en nog uytgegeven 10 stuyver voor drag Loon van eenen brief aen Jan van Leuven**”.⁵⁾

Dat de „schoenentolage” voor de gerichtsbode geen overbodige luxe was mag blijken uit een

verklaring van de voorganger van Van Leuven. Deze, Hendrick Weitz, doet namelijk in 1779 een boekje open over zijn tochten door het Nederweertse land bij het afleggen van een getuigenis. Hem wordt dan gevraagd te verklaren of er op een bepaalde plek vroeger wel of geen bomen hebben gestaan. Over zichzelf verklaart hij dan; „**synde geweest 13 jaren gerichtsboden tot Nederweert, uyt welcken hoofde hij dese gemeente dagelijckx heeft doorgaan, etc.**”⁶⁾ Nog vroeger, in juni 1745, moest Thomas Delissen als gerechtsbode in naam van de Scholtis publiekelijk omroepen, dat het ten strengste verboden was te vissen in vijvers die particulier eigendom waren.⁷⁾

Als Delissen dezelfde functies heeft gehad als Van Leuven dan moet hij ook een geregeld contact hebben gehad met de Posthouder van de Keizerlijke en Koninklijke Post te Weert.

Hofbode

Zoals de plaatselijke overheid voor een eigen bode zorgde, zo verzorgde ook de hoge overheid een brieventransport d.m.v. de hofbode. In Nederweert, dat voor de Franse tijd centraal bestuurd werd door „**den souvereynen Raede van Gelderland tot Ruremonde**” treffen we in de tweede helft van de 18e eeuw meermalen aantekeningen aan over de hofbode A. Vincken, die correspondentie „**van den Edelen Hove**” overbrengt. In het afrekenboek van borgemeester Peter Trouwen is vermeld, dat hij in 1785 tweemaal 1 gulden en 10 stuivers aan Vincken betaalde „**wegens het overbrengen van placcaerten**” en dat hij bovendien nog eens 5 gulden, 8 stuiver en 2 oort betaalde aan hofbode Gerardus Leroux.⁸⁾

Het was in die tijd normaal, dat de ontvanger van een brief de portokosten betaalde en het is daarom, dat de ter verantwoording opgetekende gegevens ons de namen van de hofboden leren kennen.

Franse periode

In 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden door de Franse troepen bezet. Ze werden bij het Franse Rijk ingedeeld als Departement 95 ofwel als Departement Benedenmaas. De voorschriften aangaande de post werden gesteld door de bezettende macht of voor deze door de Centrale administratie van 't Land tussen Maas en Rijn. Op 12 Pluviose van het derde jaar der Republiek (31 jan. 1795) werd een voorschrift uitgevaardigd, dat inhield dat een onderzoek moest worden ingesteld naar het burgerschap van de Postmeesters.⁹⁾

Dit protocol wordt in Weert wel doch in Nederweert niet in het gemeentelijk archief aangetroffen. Misschien mag worden aangenomen, dat in die tijd in Nederweert geen postmeester was en dat de voor Nederweert bestemde brieven via Weert werden aangevoerd

door de Weertse bode, Antoon Bushuijskens. Uit een schrijven in het archief van de gemeente Weert blijkt, dat op 26 juni 1802 in verband met het uitvallen van bode Bushuijskens zekere Gerard Tindemans door een vertegenwoordiger van het gemeentebestuur van Weert werd belast met het afhalen van pakketten en brieven bij het postkantoor te Maaseik.¹⁰⁾

In een schrijven, dat drie dagen later vanuit Weert verzonden werd aan de in dit schrijven niet met name genoemde „*Citoyen Préfet*” werd gesteld, dat de directeur van het postkantoor te Maaseik had geweigerd de brieven voor de burgers van Weert mee te geven aan vernoemde Tindemans. Hij had die brieven toevertrouwd aan Willem Bushuijskens, zoon van de op 27 juni 1802 te Weert overleden bode Antoon Bushuijskens, omdat het bij de post regel was – naar hij te kennen had gegeven – dat bij overlijden van een bode een naast familielid van de overledene voor het bodeambt werd beëdigd. Ofschoon uit het schrijven¹¹⁾ blijkt, dat Tindemans ook door de colleges van Nederweert en Stramproy tot bode was gekozen, werd in de brief aan de gouverneur tenslotte verzocht om in het conflict tussen de gemeentes en de postdirecteur van Maaseik te willen bemiddelen ten gunste van Willem Bushuijskens. Omdat geen verdere aantekeningen met betrekking tot het geschil worden aangetroffen, mag worden aangenomen, dat de post van Nederweert, Weert en Stramproy gedurende de Franse periode één enkele maal werd verzorgd door Gerard Tindemans doch dat dit overigens een taak is geweest voor de boden Antoon en Willem Bushuijskens.

Op 1 januari 1803 werd de post, die overigens al in 1799 was genationaliseerd, onder een overkoepelend bestuur geplaatst. Zeker tot dat tijdstip konden de brieven van Weert en die van Nederweert via Weert ook worden aangebracht bij „*het Entre-Post-Comptoir*” te Eindhoven.¹²⁾ De brieven zullen dan mogelijk rechtstreeks vanuit Weert in Eindhoven zijn aangebracht. Welke bode hiervoor zorgde is niet bekend.

Belgische periode

De post te Nederweert moet ook na de Franse tijd verweven zijn geweest met de post te Weert. Van Weert is dan bekend, dat daar in 1829 een kantoor werd gevestigd; bij besluit van 24 oktober 1829 werd overgegaan tot benoeming van H.J.H. Favier als surnumerair bij het Vak der Posterije te Weert.¹³⁾

In die tijd werd de voor Nederweert bestemde post in Weert opgehaald door de veldwachter van Nederweert. Dit verzorgen van de post was een van zijn neventaken. Tijdens de belgische periode en wel op 27 maart 1830 schrijft burgemeester A.W. Vullers van Nederweert een brief aan de gedelegeerde Commissaris te Roermond. De brief, die betrekking heeft op de bodendienst, luidt als

volgt: „*Ik heb de eer U Wel Edel Gestrenge te berigten, dat bij het distributiekantoor te Weert voor deze gemeente aankomende brieven en pakketten, overeenkomstig artikel 3 der resolutie van Heeren Gedeputeerde Staten d.d. 29 december 1829, litt. B, door den Veldwachter steeds geregeld op vier in de week daarvoor bepaalde dagen worden afgehaald. A.W. Vullers, Burgemeer.*”¹⁴⁾

Burgemeester Vullers schreef zijn brief naar aanleiding van een ingekomen stuk, dat op 16 jan. 1830 werd uitgezonden door de Districts en Militiecommissaris te Roermond. Het stuk had betrekking op de „*voetbodendienst*” en het had ondermeer als inhoud, dat „*beginnende 1 Februari ten minste viermaal 's weeks, en tot andere dagen bepaald worden, 's maandags, 's woensdags, 's vrijdags en 's zaterdag, brieven en pakketten onder kruisband verzameld dienen te worden aangebracht bij het Distributiekantoor voor de gemeente aangewezen*”.

Verder werd in het schrijven gesteld, dat „*de kosten voor het vervoer gevonden zullen moeten worden uit Gemeente-middelen, terwijl vermeent mag worden, dat de vervoering zonder kosten, of immers tegen een geringe verhoging van jaarwedde, door den Veldwachter kan en behoort te worden verricht, en het overigens overbodig zal zijn daarin alle bezuiniging van kosten aan te bevelen*”.¹⁵⁾

Veldwachter-bode

Veldwachter in die tijd was zekere Laurens Ongena. Hij was geboortig van Schipluiden en na aanvankelijk werkzaam te zijn geweest aan de Zuid Willemsvaart werd hij omstreeks 1828 door de gemeente in dienst genomen als gardechampêtre. Op 16 maart 1828 noemt hij zichzelf in een door hem opgemaakt procesverbaal „*veldwachter te Nederweert*”. Hij blijft zich veldwachter noemen tot hij in 1846 vanwege zijn ouderdom – hij was toen 75 jaren – uit de dienst werd ontslagen.¹⁶⁾

Het was in die tijd dus een gezond leven en goed werken bij de politie en bij de post te Nederweert, echter, van zijn pensioen heeft Laurens niet lang kunnen genieten; hij overleed te Nederweert op 20 febr. 1849.

Zijn werk werd overgenomen door zijn schoonzoon Willem Gubbels (geb. Essen 5 mei 1805). Deze wordt van 1846 tot 1853 veldwachter genoemd.¹⁷⁾

Nederlandse periode

Inmiddels was er op landelijk niveau wat gebeurd; op 22 juni 1839 was het Belgische Distributiekantoor te Weert door België aan Holland overgedragen.¹⁸⁾

Tot die tijd en mogelijk nog jaren daarna zal de situatie met betrekking tot de voor Nederweert bestemde post weinig zijn veranderd. In Weert veranderde namelijk ook niets want

precies een maand na overdracht van het distributiekantoor ontving het bestuur van de gemeente Weert een schrijven van „**de Commissarissen belast met het voorlopig bestuur der weder in bezit genomen landstrecken in Limburg**”. Dit schrijven hield weinig nieuws in ten aanzien van de post. Het vermeldde o.m., dat voetbode Eickholt zijn weg direct van Weert op Roermond moest blijven nemen en dat hij om de tweede dag over Stramproy tot Baexem moest gaan en daar pakketten moest omwisselen met de tweede loop van bode Moedwil (waarschijnlijk de bode van Roermond).¹⁹⁾

Voetbode Eickholt verzorgde in 1842 de bodeloop naar Roermond v.v. nog steeds.²⁰⁾

Uit een extract van het Boek van Resolutiën van de Minister van Financiën blijkt voorts, dat in 1848 een postrit van Weert naar Roermond v.v. was toevertrouwd aan J. Coumans te Weert, alsmede dat in datzelfde jaar zo'n rit van Eindhoven naar Weert v.v. was toevertrouwd aan G. van der Velden uit Eindhoven.²¹⁾

Postwet

Op 12 april 1850 kwam de eerste Postwet van het Koninkrijk der Nederlanden tot stand. De wet schreef o.m. een nieuwe portberekening voor naar afstand en gewicht met drie schalen; 5, 10 en 15 cent. Voorts werd de uitgifte van postzegels in het vooruitzicht gesteld. De dienstverlening werd uitgebreid door de oprichting van nieuwe postkantoren en hulppostkantoren. Voor kleinere gemeenten werd bovendien een gelegenheid geopend tot het dagelijks verzenden en ontvangen van brieven door vestiging van bestelhuisen. Verder werden officiële brievenbussen geplaatst.

Gevolg hiervan was, dat het kantoor te Weert bij Koninklijk Besluit van 1 sept. 1850 tot postkantoor werd verheven. Onder het postkantoor van Weert kwamen te ressorteren de hulppostkantoren van Budel en Heeze, terwijl tussen Weert-Stramproy en tussen Weert en Nederweert bodelopen werden onderhouden.

Bodeloop

Mogelijk werd de bodeloop onderhouden vanuit Weert doch het is ook wel mogelijk, dat de veldwachter-bode nog iets met de bodeloop te maken heeft gehad.

Bestelhuys

Volgens de gegevens van het Nederlandse Postmuseum te 's-Gravenhage werd in 1852 in Nederweert een „**bestelhuys**” ingericht. Aan de openstelling van een bestelhuys waren meestal alleen de voorwaarden verbonden, dat aan het huys – vaak op kosten van de bestelhuyshouder – een brievenbus moest worden aangebracht en dat daarnaast de mogelijkheid aanwezig was om brieven af te halen. De bestelhuyshouder moest de uit de brievenbus of door bezorging verkregen

brieven aan een passerende postbode afgeven of hij moest ze zelf naar het voor het bestelhuys aangewezen kantoor brengen. Was dit laatste het geval dan nam de bestelhuyshouder op het kantoor aanwezige en voor zijn gebied bestemde post mee terug naar het bestelhuys om deze vervolgens aan de geadresseerden uit te reiken. Volgens circulaire 432 van 14 dec. 1850 ontving de bestelhuyshouder voor de door hem te verlenen diensten een bedrag van f 25, – per jaar. Daarnaast werd door de Inspecteur der Posterijen in overleg met de gemeentebesturen nog een extra-vergoeding vastgesteld. In de regel bedroeg die vergoeding 2½ cent voor een uit te reiken brief en 1 cent voor een drukwerk. De houder van bestelhuys Nederweert, was volgens de voorschriften verantwoording verschuldigd aan de directeur van het postkantoor te Weert.

De man, die te Nederweert met de verzorging van het bestelhuys werd belast, zal waarschijnlijk tevens de eerste postbode van Nederweert zijn geweest. En die eerste postbode, althans de eerste waarover gegevens in het bevolkingsregister van de gemeente worden aangetroffen, was Johannes H.H. Spierings, geboren in Nederweert op 6 juli 1827 en daar overleden op 27 febr. 1860. Volgens aantekeningen in het bevolkingsregister was hij aanvankelijk schoenmaker van beroep doch toen hij op 8 mei 1854 te Weert in het huwelijk trad noemde hij zich postbode. Hij woonde daarna te Nederweert aan de Kerkstraat.²²⁾

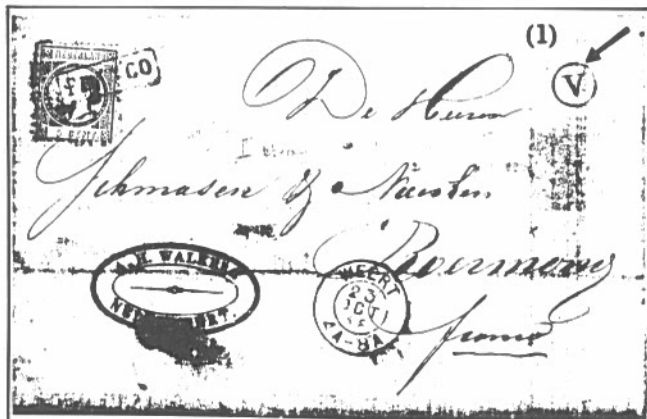
Over de manier waarop hij zich van zijn taak kweet is in Nederweert nogal wat te doen geweest. Door hem werd namelijk – terwijl dit op vele plaatsen al lang tot het verleden behoorde – de eerderbedoelde toeslag geheven op de door hem uit te reiken brieven en drukwerken. De heffing van die toeslag wekte bij de Nederweertenaren een behoorlijke irritatie en het kwam zelfs zover, dat burgemeester P.J.H. Vullers (zoon van A.W. Vullers) eraan te pas kwam; op 28 sept. 1854 schreef hij een brief aan „**de Inspecteur der Posterijen van Gelderland en Limburg te Arnhem**”, waarin we lezen van „**de aanhoudende klachten van de inwoners van Nederweert over een extra betaling van 2½ cent voor uitreiking van eenen brief, wiemed 1 cent voor een vel drukwerk, aan postbode Spierings**”. De burgemeester stelt dit discriminerend te vinden voor de inwoners, die hierdoor extra belast worden, „**daar**”, aldus het schrijven, „**er toch vele plaatsen, van mindere bevolking, gevonden worden, waar men eenen dagelijkschen post heeft, zonder dat boven het brievenport, uitreikingsgelden betaald worden**”. „**Zo wij vermeenen**”, schrijft de burgemeester, „**heeft Spierings, indien hij een kleine traktementsverhoging krijgt, genoegzaam en durven ons ten deze vleijen, dat aan ons billijk verzoek zal worden voldaan**”.²³⁾

Het antwoord op het schrijven van de burgemeester is niet bekend en het is derhalve ook niet bekend of Spierings er beter of slechter van geworden is.

Na het overlijden van Spierings zijn de Nederweertenaren mogelijk weer vanuit Weert bediend; in het bevolkingsregister van Nederweert wordt namelijk niemand aangetroffen bij wiens naam het beroep van postbode is vermeld. Deze situatie duurt voort tot 1873.

Brievenbus

Volgens de gegevens van het Postmuseum te 's-Gravenhage behoorde tot het ressort Weert ook Leveroy en Ospel. Daar werden brievenbussen geplaatst, t.w. in 1856 te Leveroy en in 1865 te Ospel. Uit die jaren zijn de zogenaamde brievenbusstempels bekend; in zo'n brievenbus lag namelijk een stempeltje en de bode, die een aan de brievenbus toevertrouwde brief daaruit haalde, moest een afdruk van het stempeltje op de brief plaatsen.

Brief van Nederweert naar Roermond

De brief werd in Nederweert in de brievenbus aangetroffen door de postbode en volgens voorschrift afgestempeld met het zogenaamde brievenbusstempel. De afdruk van het stempeltje toont een ring met daarin – in dit geval – vaag zichtbaar een letter. De status van de postinrichting te Nederweert was bestelhuis. Op dit kantoor mocht derhalve geen vernietigingsstempel op het zegel worden aangebracht. Derhalve werd de brief overgebracht naar het postkantoor te Weert waar het zegel met het zogenaamde franco-kastje-stempel werd vernietigd. Verder werd daar ter controle op de brief een afdruk geplaatst van het twee-letter-stempel Weert. De achterzijde van de brief vertoont als aankomststempel een afdruk van het twee-letterstempel van Roermond.

Het brievenbusstempel is het eerste stempel dat door de post te Nederweert werd gebruikt. Het werd verstrekt ingevolge een besluit van 1 sept. 1850.

Hulp-postkantoor

Ook volgens de gegevens van het Nederlands Postmuseum te 's-Gravenhage werd in 1873 de status van de post te Nederweert veranderd. Per 1 september 1873 werd het bestelhuis verheven tot „hulp-postkantoor“.

De dag hieraan voorafgaande werd komende van Weert in het bevolkingsregister van Nederweert ingeschreven²⁴⁾ zekere Johannes Peeters, geb. Bergen op Zoom, 27 dec. 1820. Peeters die aanvankelijk in dienst was bij de Koninklijke Marechaussee werd bij zijn komst te Nederweert postdirecteur genoemd, later veranderde hij zijn titel in „brievengarder“. Peeters nam zijn intrek aan de Kerkstraat 48. Dit pand – het eerste hulp-postkantoor van Nederweert – zal waarschijnlijk door de gemeente beschikbaar zijn gesteld. In de loop van de volgende jaren moet het kantoor verscheidene malen verplaatst zijn want uit de gegevens van het bevolkingsregister van de gemeente blijkt dat het woonadres van de postdirecteur/brievengarder bij herhaling veranderde. Het werd van Kerkstraat 48 achter-eenvolgens Kerkstraat 19, 15, 62, 60, 60a, 67 en 76. De mogelijkheid, dat een pand in die tijd ook enkele malen vernummerd werd, moet niet uitgesloten worden geacht.

Onder directie van Peeters verscheen in Nederweert weer een postbode. Op 30 april 1879 werd komende van Weert in het bevolkingsregister van Nederweert ingeschreven Petrus J.H. Vaessen. Vaessen, die in Weert geboren werd op 24 sept. 1840, oefende in Weert het beroep van schoenmaker uit. Toen hij in Nederweert aan het adres Kerkstraat 63 werd ingeschreven werd als beroep postbode bij zijn naam vermeld.²⁵⁾ Enkele jaren later werd Nederweert door twee postboden bediend. We danken deze wetenschap aan het antwoord op een schrijven van 30 nov. 1881. In dit schrijven van het Ministerie van Waterstaat Handel en Nijverheid lezen we, dat geen gevolg gegeven kan worden aan het verzoek om voor de post van Nederweert gebruik te mogen maken van een diligence, immers, zo vervolgt het schrijven: „In het postverkeer van Nederweert, waar dagelijks gemiddeld niet meer dan 20 brieven ontvangen worden en dat dus niet beduidend is, wordt op voldoende wijze voorzien door de bestaande postdienst, die tweemaal daags gelegenheid geeft op geschikte uren brieven te ontvangen en te verzenden. Een diligencedienst kan daarin weinig of geen verbetering brengen, de afstand van Nederweert naar Weert is daarvoor te klein. Evenmin kan bij zodanige dienst een der twee postboden uitvallen omdat zij met de bestelling onderweg zijn belast.

Voor de pakketpost schijnt aan eene diligence geen behoefte te bestaan omdat niet te verwachten is, dat het gewigt der pakjes van en voor Nederweert van dien aard zal zijn, dat zij

Poststempels

Het langstempel Nederweert in groteske letters werd op 30 aug. 1877 aan het hulpkantoor van Nederweert verzonden. Een afdruk ervan moest op de vanuit Nederweert verzonden brieven worden geplaatst. Het stempel mocht niet worden gebruikt om het zegel te vernietigen. Een uitzondering gold als de verzending plaats vond binnen het eigen postarrondissement of als het stuk van het hulpkantoor naar een belendend hulpkantoor werd verzonden zonder dat daarbij een postkantoor werd aangedaan.

NEDERWEERT

(2)

(3)

Het langstempel en het klein-rondstempel

Het zogenaamde klein-rondstempel werd aan kantoor Nederweert uitgereikt ingevolge een circulaire van 1877. Zegels op brieven mochten niet vernietigd worden op een hulpkantoor; alle brieven moesten, voorzien van een afdruk van het klein-rondstempel, worden doorgezonden naar het postkantoor waaronder het hulpkantoor ressorteerde. Het stempel mocht wel worden gebruikt als vertrek- en vernietigingsstempel voor drukwerken, briefkaarten en monsters. Tevens moest het stempel worden gebruikt als aankomststempel.

D.d. 20 febr. 1881 verviel het beperkende voorschrift. Vanaf die tijd was het aan de brievenaarder toegestaan om postzegels op brieven af te stempelen.

Stempel nummer 4 is het zogenaamde groot-rondstempel. Het werd aan Nederweert gezonden op 3 nov. 1902 ter vervanging van het klein-rondstempel.

Nummer 5 is het eerste raderstempel.

(4)

Nederweert

(6)

NEDERWEERT
WEERT

(6a)

(5)

(6)

(7)

Overige stempels van het kantoor Nederweert

Het stempel werd uitgereikt aan de kantoren vanaf nov. 1909, ter vervanging van het voorgaande stempel doch mede als tijdsbesparing; het bevatte namelijk geen losse datum- en uurkarakters en was dus veel makkelijker instelbaar.

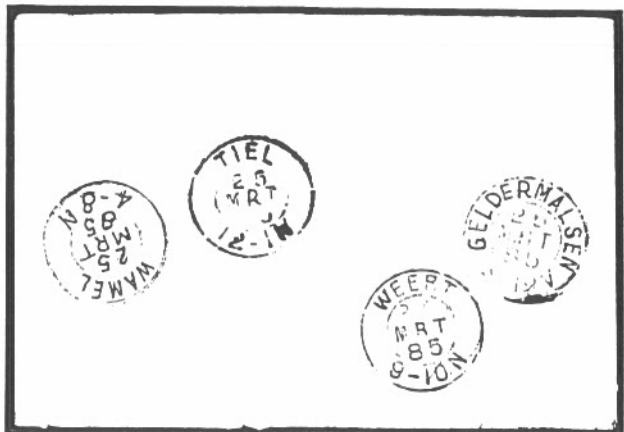
Nummer 6 werd aan het kantoor uitgereikt in 1913 om gebruikt te worden bij het afstempelen van telegramformulieren. Nummer 6a diende ter vervanging van 6. Nummer 7 diende ter vervanging van stempel nummer 5.

Nummer 8 ten slotte, is het laatste aan het kantoor uitgereikte vernietigingsstempel. Te Ospel werden stempels gebruikt van het type 5, 7 en 8 terwijl te Nederweert-Eind alleen het stempel van het type 8 werd uitgereikt.

Zomaar een brief

Het postvervoer werd vroeger beter op de voet gevolgd dan dat het nu gebeurt. Hieronder ziet u een afbeelding van een envelop verzonden van Nederweert naar Wamel.

Nederweert (vernietigings- en vertrekstempel), Weert, Geldermalsen en Tiel (tussenstempels) en Wamel (aankomststempel).

Zomaar een brief, uit 1885

niet door beide postboden gedragen of op eene andere wijze zouden kunnen vervoerd worden".

Dit schrijven van 7 febr. 1882 geeft een duidelijk beeld van de toen nog geringe omvang van het postverkeer te Nederweert.²⁶⁾

Postbode Vaessen verhuisde op 11 april 1894 naar Weert. Hij werd daar ingeschreven als postbode en het is niet onwaarschijnlijk, dat hij toch postbode van Nederweert bleef; de poststukken voor Nederweert bestemd moesten immers toch in Weert worden afgehaald.

De tweede in aangehaald schrijven genoemde postbode had waarschijnlijk zijn domicilie te Weert; postbode Janssen, hierna nog volledig te noemen, werd pas in 1895, komende van Weert, ingeschreven als inwoner van Nederweert.

Uit aantekeningen in het bevolkingsregister van 1880-1900, blijkt dat de eerste brievengaarder werd opgevolgd door zijn dochter Dimphina Peeters (geb. Gennep 30 okt. 1857). Zij was eerst modemaakster van beroep doch de aanduiding van dit beroep werd gewijzigd in brieven-gaardster. Volgens De Postgids van 1893 (een semi-officiële uitgave van de post) werd mej. Peeters in dat jaar aangesteld, tegen een salaris van f 300,- per jaar.

Telegraaf-telefoon

Bij besluit van burgemeester en wethouders van Nederweert, d.d. 24 aug. 1904, werd mej. Peeters aangesteld als kantoorhoudster bij het Rijks-telefoonkantoor te Nederweert.

Met ingang van die datum, kreeg Nederweert een „hulp-telegraafkantoor". Dit hield in, dat er een telefoon-aansluiting met het hulpkantoor tot stand was gebracht en dat vanaf die tijd via de telefoon voor Nederweert bestemde telegrammen konden worden doorgegeven.

Ofschoon de bevolking van Nederweert niet zó snel groeide – 3430 inwoners in 1848 tot 6140 in 1917 – werd toch steeds meer gebruik gemaakt van de diensten der posterijen. Gevolg hiervan was weer een uitbreiding van de dienstverlening; er kwam een telefoonaansluiting ten behoeve van het algemeen verkeer.²⁸⁾ Bewoners van Nederweert konden hiervan gebruik maken. Alvorens dit gerealiseerd werd moest de gemeente echter nog de nodige garanties verstrekken ten aanzien van de inrichting. Pas daarna, op 29 jan. 1913 werd het kantoor tevens „hulp-telefoonkantoor".

Bij besluit van burgemeester en wethouders van Nederweert werden Dimphina Peeters, haar vervangster mej. C. Klaassen en de telegram-besteller J.H. van Eijk uit de dienst van de gemeente ontslagen. Het ontslag vond plaats, ingaande 1 jan. 1920, omdat het kantoor met ingang van die datum in „rijksexploïtatie" werd genomen.²⁹⁾

Rijksexploïtatie

Aangaande de hoeveelheid van inkomende

De Kerkstraat in Nederweert.

In het tweede pand rechts (met de brievenbus) was in het begin van deze eeuw het postkantoor gevestigd. (Vanaf 1904 ook „hulp-telegraafkantoor" en vanaf 1913 eveneens „hulp-telefoonkantoor").

telegrammen is in het archief van de gemeente nog een en ander te achterhalen. In 1918 ontstond namelijk een verschil van mening over het bestel-loon. Zekere J. Haldermans bleek van 16 september tot 6 november 1917 in totaal 110 telegrammen te hebben bezorgd. Hij diende daarvoor f 11,- te ontvangen. De gemeente Nederweert, die in deze zijdelings partij was, weigerde betaling omdat de brievengaardster in strijd met haar voorschriften had gehandeld; de telegrammen hadden namelijk uitgereikt moeten worden door ene Op 't Root omdat deze door de posterijen daarvoor was aangewezen. Het zag er naar uit dat de brievengaardster zelf voor de kosten moest opdraaien. De kwestie werd voorgelegd aan de Inspectie der Posterijen te Maastricht en gelukkig voor haar werd toen bepaald, dat het Rijk de gemeente een vergoeding van f 11,- zou betalen, welke vergoeding dan – volgens het schrijven van de Inspectie – „naar billikheid was uit te keren aan de besteller Haldermans".³⁰⁾

Zoals ook elders had het gemeentebestuur van Nederweert geregeld bemoeienissen met de gang van zaken bij de posterijen. Zo schreven burgemeester en wethouders nog op 30 januari

1918 een brief aan de Inspecteur der Posterijen en Telegrafie te Maastricht. Uit de inhoud van die brief krijgt men een aardig beeld van de dienst der posterijen te Nederweert; in de brief wordt o.m. gesteld:

„De gemeente Nederweert heeft thans een hulp post- en telegraafkantoor. De inrichting bestaat uit één lokaal van ± 20 M², waarin het gehele postverkeer plaats moet hebben. Voor het publiek geschiedt alles door één loket; zegelverkoop, postwissels, aangetekende brieven, spaarbankboekjes, postpaketten, uitbetaling der invaliditeitsrente enz. Komt er een telegram, dan weet iedereen wat het behelst, gaat men geld halen van of brengen op een spaarbankboekje, dan weet ieder wat men op het boekje heeft staan. Dat een dergelijke toestand voor een zoo'n talrijke gemeente als deze, n.l. 6140 zielen, onhoudbaar is behoeft wel geen betoog. Het is ons bekend, dat jaarlijks ruim 12000 handelingen door het kantoor worden verwerkt. Dat dit aantal niet zoo buitensporig hoog is te noemen vindt zijn oorzaak in de omstandigheid dat door het kantoor Weert de navolgende wijken in de gemeente Nederweert worden besteld, n.l. Hulslen (gedeeltelijk); Roeven; Schoor; Kraan; Kraanheide; Rosveld en Heijsterstraat (gedeeltelijk); daarbij gaan nog vele inwoners uit deze gemeente naar het kantoor Weert om daar te worden geholpen”.

In het vervolg van het schrijven wordt nog gewezen op de groei van de gemeente door aanleg van het kanaal Wessem-Nederweert, vermoedelijke aanleg van een stoomtramverbinding etc. en tot slot wordt dan aangedrongen op de „oprichting” van een post- en telegraafkantoor te Nederweert, waarbij gesteld wordt, dat de gemeente zelfs bereid is om in overleg met de posterijen het kantoor te doen

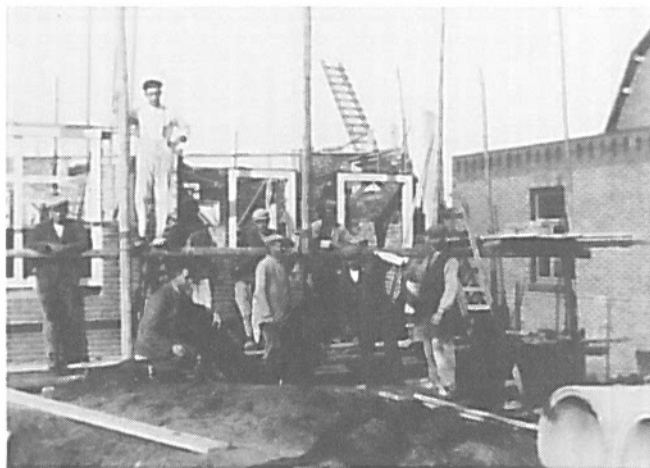
Postkantoor in de Kerkstraat (tegenwoordig café Wienders). In de deuropening staat G. Teunissen, naast hem „Jansen de Boij”. Foto uit 1922 of 1923.

bouwen en het daarna in huur aan het Rijk af te staan.³¹⁾

Tot uitvoering van dit voorstel is het tot nu toe niet gekomen.

Kort na het einde van de eerste wereldoorlog verliet Gerardus Teunissen (geb. Maastricht 23 febr. 1897) de militaire dienst. Eigenlijk voorbestemd om onderwijzer te worden, kwam hij na wat solliciteren in tijdelijke dienst en in opleiding bij de Dienst der Posterijen en Telegrafie. Hij ontving zijn praktische opleiding te Nederweert bij Dimpfina Peeters. Hij deed zijn werk goed en hij kon in tegenstelling tot verschillende anderen zó goed met Dimpfina opschieten, dat hij mede door haar aanbevelingen ten slotte in vaste dienst kon treden. In januari 1923 was het zover.

Teunissen, die aanvankelijk brievingaarder en later ambtenaar der Posterijen en Telegrafie werd genoemd, hield aanvankelijk kantoor aan de Kerkstraat 52a en vervolgens op de nummers 79 en A39 aan diezelfde straat.

Postkantoor Aan Vijftien nr. 19 in aanbouw.

Omdat Teunissen zelf moest zorgen voor een onderkomen voor de dienst liet hij een woning met kantoor bouwen aan Staat 136a. Later werd dit vernummerd tot 192 en weer later werd het adres van het hulpkantoor Aan Vijftien nummer 19. Eind februari 1962 kon Teunissen eervol de dienst verlaten.

Met ingang van 1 maart 1962 werd de taak van Teunissen overgenomen door H.J. Verreussel, die vanuit Heerlen naar Nederweert kwam. Tot het begin van 1963 bleef het kantoor gevestigd op nummer 19 Aan Vijftien. Vervolgens was het tot 1 december 1963 gevestigd in het voormalig kantoor van de Boerenbond. Omdat de directeur – vallende onder de toen nog bestaande wettelijke bepalingen – verplicht was onderkomen te verschaffen aan personeel en dienst, liet hij inmiddels een woonhuis met kantoor bouwen aan de Pastoriestraat. Het kantoor, dat op laatstgenoemde datum werd geopend, is thans nog in gebruik.³²⁾

Het door Teunissen gebouwde woonhuis met postkantoor, Aan Vijftien.

Het huidige postkantoor van Nederweert-dorp, in gebruik genomen in 1963.
(foto C. Janssen).

Door de P.T.T. werd intussen ook gedacht aan de bewoners van Nederweert, die wat verder van de kern woonden. Zo werd omstreeks 1918 aan de toenmalige postbode Kauffman toevertrouwd een Poststation te Ospel te gaan beheren. Dit poststation kreeg later de status Hulppostkantoor en weer later de status van Postagentschap. De inrichting te Ospel was achtereenvolgens gevestigd op twee verschillende adressen aan de O.L. Vrouwestraat, daarna aan Stad tot het op 1 oktober 1973 weer werd gevestigd aan de O.L. Vrouwestraat waar het thans nog beheerd wordt door mevr. Vossen.

De bewoners van Eind hebben langer moeten wachten op de service van de P.T.T.; voor hen duurde het nog tot 1 december 1982 vooraleer er te Nederweert-Eind een postagentschap werd geopend. Het agentschap werd ondergebracht aan de Pastoor Brandstraat waar het vanaf die datum tot heden werd beheerd door Mevr. Heijnen.³²⁾

In de loop van de jaren verschenen te Nederweert verscheidene postboden. Behalve de reeds genoemde Spierings en Vaessen vinden we tot 1923 in het bevolkingsregister van de gemeente de volgende als postbode ingeschreven personen:

... er was in die tijd een postbode die het wel eens presteerde om de centjes in drank om te zetten...

Frederik H. Jongen (geb. Weert 9 jan. 1854) ingeschreven als komende van Weert op 30 apr. 1901. Op 25 jan. 1904 vertrok hij weer naar Weert. Petrus J. Janssen (geb. Weert 26 jan. 1860). Als te komen van Weert – waar hij schoenmaker was geweest – werd hij op 4 juni 1895 ingeschreven. Op 17 mei 1906 vertrok hij weer naar Weert waar hij het beroep van postbode bleef uitoefenen. Jacobus Prinssen (geb. Heijthuijsen 23 febr. 1862). Komende van Weert werd hij ingeschreven op 30 jan. 1906. Op 17 okt. 1917 vertrok hij naar Heemstede.

Hendrik H.A. Kauffman (geb. Nederweert 16 jan. 1869). Hij was aanvankelijk timmerman. Na 1900 werd als zijn beroep postbode genoteerd.

Henricus L. van Deursen (geb. Nederweert 30 jan. 1889). Terwijl hij eerst het beroep van huisschilder beoefende werd hij per 30 jan. 1918 postbode genoemd.

Henricus Korsten (geb. 28 mrt. 1893 te Nederweert). Bij zijn huwelijk in 1922 was zijn beroep postbode.

Petrus J.A. Janssen, zoon van eerdergenoemde Petrus J. (geb. Weert 25 mrt. 1894). In het bevolkingsregister 1920-38 werd als zijn beroep postbode aangetekend.³³⁾

Martinus H. van Thuijl (geb. Nederweert 27 nov. 1895). Hij trad op 1 febr. 1920 als postbode in dienst. Na 40 jaar en 10 maanden, op 1 dec. 1960 kon hij eervol de dienst verlaten.

In een gesprek met Martinus H. van Thuijl blijkt deze nog wel een aantal bijzonderheden met betrekking tot de post in het Nederweertse te kunnen ophalen. Hij vertelt dan over de postboden Kauffman, Jongen, Prinssen e.a. en natuurlijk over zichzelf. Hij weet zich te herinneren, dat in zijn jongentijd in Ospel alleen maar een brievenbus was geplaatst tegen het café-woonhuis van de familie Loijen aan de Waatskamp. **„In die tijd” – aldus Van Thuijl – „hadden de mensen niet altijd een postzegel in huis en het gebeurde wel dat een brief met het geld voor de frankering in de bus werd gestopt. De postbode zorgde dan wel voor de frankering. In de meeste gevallen gebeurde dit ook zonder mankeren maar als het een brief was, die in Nederweert bezorgd moest worden, werd wel eens een uitzondering op de regel gemaakt want er was in die tijd een postbode die het wel eens presteerde om de centjes in drank om te zetten. Dit had echter geen gevolgen voor degene die de brief moest ontvangen; de brief werd namelijk netjes doch ongefrankeerd bezorgd”.**

In zijn beginjaren was Martinus nog gedurende een tiental jaren belast met het vervoeren van de post van Nederweert naar Weert en v.v. Dit gebeurde dan per fiets en het was zeker geen uitzondering, dat hij vrachten van 80 kg of meer op de fiets moest vervoeren. Het merendeel van de poststukken werd na aankomst te Nederweert afgeleverd op het hulpkantoor, waarna voor Martinus de eigenlijke taak van het bestellen pas

kon aanvangen. Geholpen door zijn vader Friedje van Thuijl, die hulp-besteller was, bezorgde hij de post in Ospel en op Stokershorst.

Toen vader Van Thuijl 75 jaar was moest hij op een dag zich in Weert bij de directeur van het postkantoor vervoegen. Hij was daar ontboden en kreeg er te horen dat hij te oud was om nog langer post te bezorgen. Over pensioen werd niet gerept doch „**ik heb toen een request geschreven**”, aldus Martinus „**en dat resulteerde erin dat vader een pensioen kreeg van f 150, – per kwartaal. Dat was toch mooi meegenomen**”.

Volgens Martinus was ook zijn grootvader, ook ene Martinus van Thuijl, al werkzaam geweest bij de post. Hij was gedurende verschillende jaren postiljon op de postwagen tussen Weert-Roermond en tussen Weert en verschillende plaatsen in België.³⁴⁾

De tijd gaat door en de post gaat door. Ook bij de Van Thuijls; inmiddels bezorgt een kleinzoon daar de post bij zijn grootvader!

Brievenbesteller Harrie Kauffman omstreeks 1915. Aan de stang van zijn fiets bungelt een tasje met fiets-reparatiemateriaal.

Noten

- 1) Weert, oud archief, inv. nr. 2616.
- 2) Weert, oud archief, inv. nr. 352.
- 3) Geschiedenis van de Posterijen Maastricht door C. Vogels te Heer en Jaarboekje 1941 van de Rotterdamse Philatelistenvereniging, blz. 72.
- 4) Nederweert, oud archief, inv. nr. XIX.
- 5) Zakalmanak van Stoutemans, bezit M. Hermans Horst.
- 6) Nederweert, oud archief, inv. nr. XV.
- 7) Idem.
- 8) Zie noot 4.
- 9) Weert, oud archief, inv. nr. 2616.
- 10) Weert, nieuw archief, inv. nr. 1458.
- 11) Idem.
- 12) Korte kroniek van P.T.T.-diensten Eindhoven door J. Giphart in catalogus postzegeltonstelling Eindhoven, 1984, blz. 88-89.
- 13) Zie noten 10 en 11.
- 14) Nederweert, nieuw archief, inv. nr. 1302.
- 15) Nederweert, idem, inv. nr. 1301.
- 16) Nederweert, idem, inv. nrs. 745, 1640, 1641.
- 17) Nederweert, idem, inv. nr. 1641.
- 18) Dictionnaire des bureaux des postes Belgique.
- 19) Weert, nieuw archief, inv. nr. 1460.
- 20) Extract uit register van resolutiën v.d. min. van Financiën, d.d. 24.12.1842.
- 21) Zie noot 19.
- 22) Nederweert, nieuw archief, inv. nr. 1061.
- 23) Nederweert, idem, inv. nr. 44.
- 24) Nederweert, idem, inv. nr. 1062.
- 25) Idem.
- 26) Idem, inv. nr. 1303.
- 27) Idem, inv. nr. 1063.
- 28) Zie noot 26.
- 29) Nederweert, nieuw archief, inv. nr. 746.
- 30) Idem, inv. nr. 1304.
- 31) Idem, zie noten 26 en 28.
- 32) Inlichtingen van huidige kantoorhouders, waarvoor mijn dank.
- 33) Nederweert, nieuw archief, bev. registers.
- 34) Uit een gesprek met M. van Thuijl, waarvoor mijn dank.